

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Методичні рекомендації
до виконання дипломних робіт
для студентів спеціальності
242 "Туризм"
освітньої програми "Туризм"
денної форми навчання

Харків. Вид. ХНЕУ, 2019

Затверджено на засіданні кафедри туризму.
Протокол № 1 від 28.08.2019 р.

Укладачі: Сущенко О.А.
Єрмаченко В. Є.
Зима О. Г.
Дехтяр Н. А.

М54   Методичні рекомендації до виконання дипломних робіт для студентів спеціальності 242 "Туризм" освітньої програми "Туризм" денної форми навчання / укл. О. А. Сущенко, В. Є. Єрмаченко, О. Г. Зима, Н. А. Дехтяр та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2019. – 63 с. (Укр. мов.)

Визначено загальні вимоги до написання й захисту дипломної роботи. Затверджено структуру роботи, її зміст, порядок захисту та основні правила оформлення.

Рекомендовано для студентів спеціальності 242 "Туризм" освітньої програми "Туризм" денної форми навчання.

Вступ

Виконання дипломної роботи та її захист перед екзаменаційною комісією є перевіркою підготовки фахівця до професійної діяльності з обраної спеціальності, його здібностей самостійно аналізувати стан проблем у певній галузі науки, розробляти необхідні пропозиції.

Дипломна робота є творчою, самостійною роботою, в якій на основі виконаних студентом досліджень сформульовано та обґрунтовано наукові положення, сукупність яких можна класифікувати як нову ідею або теоретичне обґрунтування проблеми. Дипломна робота повинна носити характер науково-прикладних досліджень. Студент повинен використовувати весь комплекс знань та практичних навичок, отриманих у процесі навчання.

Закон України "Про вищу освіту" визначає її сутність як обумовлену цілями та потребами суспільства систему знань, вмінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Дипломна робота випускника ХНЕУ ім. С. Кузнеця є підтвердженням набуття ним компетентностей, які відповідають вимогам держави до вищої освіти, а також оволодіння вміннями і навичками, необхідними у подальшій професійній діяльності. Структура та змістовне наповнення проекту визначається набором характеристик освітнього ступеня, тобто тими завданнями діяльності, які повинен вміти вирішувати випускник певної програми підготовки.

Отже, під час розробки завдання на дипломну роботу слід враховувати професійні вимоги, а саме ті, що в майбутньому висуватимуться роботодавцем, до освітнього ступеня, практичну придатність отримуваних результатів дослідження, актуальність розв'язання теоретичних проблем для сучасної економіки галузі і, відповідно, здатність слухача до розуміння поточної ситуації та тенденцій ринку і виконання поставлених завдань з урахуванням пройденого етапу підготовки.

1. Мета та завдання дипломної роботи

Підготовка дипломної роботи має показати вміння студента:

використовувати набуті в процесі навчання теоретичні знання, практичні навички для вирішення певної проблеми в туристичній галузі;

аналізувати наукові та інші джерела інформації;

узагальнювати матеріали та застосовувати сучасну методикку наукових досліджень під час вирішення визначеної проблеми;

обґрунтовано використовувати статистичний та графічний матеріал, вітчизняний та міжнародний досвід з цього питання;

вміти самостійно приймати оптимальні рішення завдань управління в сучасних умовах, у тому числі із застосуванням обчислювальної техніки.

Мета підготовки дипломної роботи – це закріплення та розширення одержаних у процесі навчання знань шляхом розв'язання актуальної проблеми в галузі туризму або в організації роботи туристичних підприємств, розвиток практичних навичок, застосування отриманих у процесі навчання теоретичних знань на практиці, формування вміння проводити самостійні дослідження у вирішенні комплексу питань, пов'язаних з конкретною темою роботи.

Для досягнення поставленої мети студенти повинні вирішити такі завдання:

вибрати тему дипломної роботи та обґрунтувати її актуальність, опрацювати та узагальнити законодавчу базу України, нормативно-правові та інструктивні матеріали, літературні й інші джерела з досліджуваної проблеми;

зібрати практичні матеріали з обраної теми досліджень в умовах конкретної установи (організації) або туристичного підприємства;

розглянути теоретичні аспекти за темою досліджень;

виконати аналіз стану обраної проблеми та запропонувати шляхи її вирішення;

розробити конкретні заходи, які в сукупності повинні бути вирішенням проблеми, що поставлена в дипломній роботі;

зробити відповідні висновки;

оформити проведені розробки у вигляді дипломної роботи;

захистити дипломну роботу.

Тематика дипломних робіт розробляється, розглядається і затверджується на засіданні кафедри туризму. Перелік тем дипломних робіт кожного року оголошується студентам. Студент обирає тему із оголошеного

переліку, але також має право запропонувати свою тему з обґрунтуванням доцільності її розробки.

Перш за все студенту рекомендують вибрати тему дипломної роботи, яка відповідає спеціальності, за якою він навчається. При виборі теми дипломної роботи необхідно також урахувати місце проходження практики.

Основним критерієм при виборі теми дипломної роботи є науковий і практичний інтерес студента. Передусім це стосується студентів, які тривалий час цілеспрямовано працювали над однією чи декількома подібними темами, в тому числі у рамках виконання курсових робіт та індивідуально-дослідних завдань, публікували статті у фахових виданнях, брали участь у роботі наукових студентських гуртків, змагалися у олімпіадах та конкурсах наукових робіт, перебували у складі штатних співробітників науково-дослідного сектору.

За однією і тією ж темою дипломні роботи можуть виконувати декілька студентів, якщо об'єкт дослідження чи коло питань, що розглядається, різні. Ці відмінності мають бути зазначені у завданні до дипломної роботи.

2. Організація виконання дипломних робіт

Виконання дипломної роботи починається з вибору студентом теми й одержання на кафедрі завдання для виконання роботи, деталізації її окремих розділів, термінів та інших умов. На цьому етапі необхідно скласти план і основні напрями виконання роботи; зібрати матеріали, необхідні для загальної характеристики, аналізу і наукового вивчення об'єкта дослідження.

Виконана дипломна робота повинна бути подана керівнику роботи не пізніше, ніж за два тижні до початку нормоконтролю, закінчена робота з відгуком керівника, сторонньою рецензією та довідкою з перевірки на антиплагіат для проходження нормоконтролю – за два тижні до захисту, переплетена робота на підпис завідувачу кафедри – за тиждень до захисту.

Результати нормоконтролю завіряються підписом відповідальної особи на останній сторінці списку використаних джерел. На підпис завідувачу кафедри подається переплетена робота із підписами виконавця, керівника роботи, рецензента і консультантів (за наявності) на титульному аркуші. Документи, видані сторонніми організаціями, повинні бути завірені печаткою відповідної установи. Додатки, що не були включені до зброшурованої роботи, вкладаються у конверт, прикріплений до внутрішньої сторони твердої обкладинки. Після підпису завідувачем кафедрою дипломна

робота, графічний матеріал і супровідні документи залишаються у студента до захисту.

3. Вимоги до структури і змісту дипломної роботи

Дипломна робота є закінченим науково-практичним дослідженням та припускає наявність таких елементів наукового дослідження: практичної значущості; комплексного системного підходу до вирішення завдань дослідження; використання наукових методів пізнання, наявності елементів творчості.

Практична значимість дипломної роботи полягає у виконанні її відповідно до наявних проблем об'єкта дослідження, на основі його реальних даних за ряд років, і результати якої після захисту цілком чи частково можуть бути впроваджені в практику діяльності об'єкта дослідження чи аналогічних об'єктів.

Комплексний системний підхід до розкриття теми роботи полягає у тому, що предмет дослідження розглядається під різними кутами зору – з позицій теоретичної бази і практичних напрацювань рішення проблеми, аналізу, обґрунтування шляхів удосконалення, вивчення ступеня ефективності, у тісному взаємозв'язку методів дослідження та єдиної логіки викладу.

Застосування сучасної методології полягає у тому, що при здійсненні огляду теоретичних джерел, аналізу туристичної діяльності й обґрунтуванні шляхів удосконалення окремих аспектів предмета досліджень студент повинен бути ознайомлений із сучасними концепціями світової економічної думки, володіти методами наукового пізнання і методикою проведення наукових досліджень.

У процесі виконання роботи поряд з теоретичними знаннями і практичними навичками за фахом, студент повинен продемонструвати здатності до науково-дослідницької роботи й уміння творчо мислити, навчитися вирішувати науково-прикладні актуальні завдання. Дипломна робота повинна містити, як правило, результати попередніх досліджень студента, що здійснені в ході виконання курсових і інших науково-дослідних робіт. Оригінальність постановки і вирішення завдань дослідження – один із основних критеріїв оцінки якості робіт.

Наукове дослідження здійснюється за такою логічною схемою: обґрунтування актуальності обраної теми, визначення мети і конкретних завдань, вибір об'єкта і предмета дослідження, виділення основних методик і методів проведення дослідження, обговорення попередніх

результатів дослідження, формулювання висновків та оцінка отриманих результатів.

Робота включає такі структурні елементи (у порядку їх розташування у роботі):

титульний аркуш (пояснювальна записка);

типовий бланк завдання до роботи;

типовий бланк подання декану факультету та завідувачу кафедри;

зміст;

вступ;

основну частину (складається із трьох розділів);

висновки;

список використаної літератури;

додатки;

реферати (українською та англійською мовами);

анотації (українською, російською та англійською мовами).

Зазначені структурні елементи є обов'язковими. До захисту допускають лише роботи, завірені підписом завідувача кафедри.

Титульний аркуш містить інформацію про вид роботи і найменування теми, дані про виконавця і керівника (додаток А).

Типовий бланк завдання та подання до дипломної роботи розміщують безпосередньо після титульного аркуша. Зразок оформлення завдання дипломної роботи наведений у додатку Б.

Зміст оформляється на одній чи декількох сторінках.

Зміст включає такі елементи (у порядку згадування): вступ; послідовно перераховані найменування всіх розділів і підрозділів; висновок; список використаної літератури; додатки і номери відповідних сторінок.

Приклад оформлення змісту наведений у додатку В.

Титульний аркуш, завдання і зміст не нумерують, але враховують у загальній нумерації.

Вступ призначений для обґрунтування актуальності теми роботи, формулювання мети та завдань дослідження. Обсяг вступу, що рекомендовано, – 2 сторінки машинописного тексту.

Вступ повинен містити таку інформацію:

Актуальність теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими рішеннями наукового завдання обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва.

Висвітлення актуальності повинно якомога точніше показувати сутність наукового завдання:

... Високий ступінь впливу процесів глобалізації на рівень сучасних світогосподарських відносин зумовив необхідність перегляду напрямів досліджень у галузі державного регулювання. Наявність структурних диспропорцій національної економіки є однією із найголовніших проблем, які потребують негайного вирішення. Отже, тема роботи є актуальною...

Внесок провідних вчених у дослідження предметної області. Слід навести короткий перелік науковців (із посиланнями на їх роботи – позиції списку використаної літератури в основному тексті), які займалися визначеною тематикою:

...Питаннями розробки та впровадження програм державної підтримки розвитку окремих регіонів та галузей займалися такі вчені, як: В. Геєць, В. Горбатов, М. Долішній, Я. Жаліло, М. Кизим, Т. Клебанова, О. Раєвська, О. Тищенко, М. Чумаченко...

Мета та завдання дослідження. Мета визначає наскрізну ідею роботи, до якої так чи інакше повертається автор у процесі виконання дослідження. Завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети, обумовлюють етапи дослідження. Для кожного розділу варто сформулювати по 2 – 3 завдання, які визначатимуть основний зміст підрозділів.

...Метою дипломної роботи є аналіз міжнародного співробітництва України в галузі туризму.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання:

визначити особливості державного регулювання національної туристичної галузі в Україні та за кордоном як головного чинника міжнародного співробітництва;

ознайомитись з аспектами міжнародного співробітництва в галузі туризму та з діяльністю основних міжнародних туристичних організацій;

провести аналіз середовища діяльності Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації;

здійснити оцінку державного фінансування зовнішньоекономічної діяльності та міжнародного співробітництва у галузі туризму;

розглянути особливості сільського зеленого туризму в Україні та Харківській області як однієї із можливих сфер залучення іноземних інвестицій;

розробити концепцію розвитку сільського та зеленого туризму в Харківській області...

Об'єкт дослідження – це процес або явище, які породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення.

Предмет дослідження – деталізація функцій управління процесом або явищем, що міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження, саме на нього спрямована увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему дипломної роботи.

...Об'єктом дослідження є процес державної підтримки туристичної галузі України з урахуванням інтересів та особливостей функціонування міжнародного ринку туристичних послуг.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти забезпечення реалізації державної політики розвитку туризму в Україні.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом, наприклад:

...Теоретичною і методологічною основою досліджень виступають положення сучасної теорії державного регулювання, наукові роботи вітчизняних і зарубіжних вчених з питань державної політики та регулювання туристичної галузі, матеріали наукових конференцій, законодавчі та нормативні документи.

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: структурно-порівняльний аналіз – з метою уточнення категорійного апарату; історико-логічний аналіз – для виявлення основних суперечностей становлення сучасної моделі світогосподарських відносин під впливом процесів глобалізації та регіоналізації; монографічний аналіз – для удосконалення періодизації розвитку світової туристичної галузі; метод статистичного аналізу – для дослідження стану туристичної галузі світу, України, окремих регіонів; графічний метод – для представлення структурних диспропорцій розвитку міжнародного туризму в Україні і світі, розробки організаційної структури аналітичного інформаційно-туристичного центру; метод експертного оцінювання – для виявлення ключових чинників успіху та

головних перешкод розбудови туристичної інфраструктури; кластерний аналіз – у процедурі оцінки соціально-економічного впливу діяльності туристичної галузі на регіони світу та України; аналіз та синтез – з метою визначення потоків даних у структурі інвестиційної карти Харківської області.

Інформаційна база дослідження. Наводиться короткий опис джерел, до яких звертався автор у процесі написання дипломної роботи.

...Під час написання роботи використовувалися монографії, навчальні посібники, статті у наукових періодичних виданнях, нормативно-правові документи, матеріали конференцій, звіти міжнародних організацій, дані мережі Інтернет. Інформаційною базою дослідження є статистична інформація світової туристичної організації, Світової ради з подорожей та туризму, Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Харківській області.

Наукова новизна одержаних результатів. Подають коротку анотацію нових наукових положень (рішень), запропонованих особисто студентом. Необхідно показати відмінність одержаних результатів від відомих раніше.

...Наукова новизна полягає у розширенні функцій історико-культурного туризму у відродженні історико-культурної спадщини та вдосконаленні їх класифікації...

Практичне значення одержаних результатів. Наводять відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх використання. Коротко характеризують основні теоретичні чи прикладні результати роботи (методичні рекомендації з окремих напрямів діяльності суб'єкта дослідження або аспекту предмета дослідження, моделі, доповнення до чинного законодавства та інше), визначають можливу галузь їх упровадження та їх вплив на проблему, яку при цьому вирішують.

...Запропонована автором Державна програма розвитку сільського зеленого туризму в Харківській області може бути використана державними органами влади та органами місцевого самоврядування для розширення та удосконалення міжнародного співробітництва в галузі туризму...

Апробація результатів роботи і публікації. При наявності оприлюднення результатів попередніх наукових досліджень, що склали основу дипломної роботи, наводять інформацію про наукові та науково-практичні конференції, семінари, наради, у яких брав участь автор, а

також вказують наявність публікацій у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, семінарів та ін.

...За темою дослідження автором опубліковано три наукові статті, основними здобутками є: проведення сегментація країн світу згідно з показниками основних рейтингових систем [15 за списком використаної літератури]; визначення напрямів співробітництва України в області охорони і використання світової спадщини [23]; проведення аналізу основних показників розвитку східних регіонів України, розроблення етапів планування розвитку туризму в регіоні [37].

4. Вимоги до змісту розділів дипломної роботи

Теоретичний розділ дипломної роботи повинен складатися з 3 – 4-х підрозділів і включати такі логічні частини:

аналіз та узагальнення теоретичних засад відповідно до предмета та об'єкта дослідження, виділення окремих аспектів, які, з точки зору автора, потребують подальших розробок та удосконалення;

огляд нормативно-правових документів, які регулюють відносини між суб'єктами визначеної сфери діяльності, обов'язковим є посилання на національні та міжнародні джерела права;

історичні передумови розвитку досліджуваного явища, процесу, типу діяльності, їх вплив на теперішній стан об'єкта;

світовий досвід управління туристичною галуззю на прикладі декількох іноземних країн, переваги та недоліки обраних моделей, можливість їх застосування в Україні;

характеристика національного ринку туристичних послуг у контексті теми дослідження, переваги та недоліки системи відносин, яка на сьогодні склалася між споживачами та виробниками туристичного продукту, органами державної та місцевої влади, представниками підприємницьких кіл та громадськими організаціями, структура каналів розподілу.

Наведена послідовність є рекомендованою; студент може довільно змінювати порядок логічних частин та їх поєднання у підрозділи, якщо це вимагає специфіка області дослідження.

Отже, у першому розділі дипломної роботи обґрунтовують теоретичну базу обраної задачі (проблеми) та виконують її макроекономічний аналіз, наводять огляд літератури, нових розробок, іншої інформації, пов'язаної з темою.

В огляді літератури студент окреслює основні етапи розвитку наукової та практичної думки згідно зі своєю задачею (проблемою). Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, автор повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити свій внесок у розв'язанні проблеми.

Теоретичний розділ розробляється на засадах вивчення спеціальної літератури, нормативно-законодавчої документації та офіційної статистичної інформації.

Огляд повинен повно і систематизовано відбивати стан предмета дослідження. Відомості, що містяться у ньому, повинні дозволяти об'єктивно оцінювати науково-прикладну значущість досліджуваної проблеми, правильно вибирати засоби досягнення мети, поставленої в роботі.

У теоретичному розділі розглядають такі аспекти проблеми: категорії, характеристики, законодавчі акти, які відображають тему; показники, фактори, алгоритми, формули розрахунків і моделі; стратегічні та тактичні аспекти, пов'язані з проблемою; ступінь її вивченості. Слід проаналізувати також місце проблеми, що вивчається, в системі світової економіки.

Результатом теоретичного розділу повинна бути повна теоретико-методологічна концепція предмета дослідження, модель пошуку механізмів розв'язання проблеми, поставленої у дипломній роботі. Ця модель повинна мати наскрізний характер, тобто щоб її алгоритм можна було використовувати для аналізу відповідної інформації в аналітичному розділі та обґрунтуванні рекомендацій, пропозицій і висновків у проектному розділі.

Аналітичний розділ дипломної роботи повинен складатися з 2 – 3-х основних підрозділів і включати такі логічні частини:

аналіз статистичних даних, які відображають головні тенденції функціонування суб'єктів туристичної діяльності у рамках предметної області дослідження на рівні світового ринку, національної та регіональних економік, проблеми та перспективи подальшого розвитку туристичної галузі, виокремлення чинників, які здатні формувати зовнішнє середовище підприємства – бази практики;

аналіз діяльності підприємства – бази практики. За основу аналізу можна використовувати галузеві рекомендації МОНУ зі складання звітів (за видами практичної підготовки), традиційні схеми оцінки фінансово-економічного стану підприємства (входять до змістових модулів

дисциплін циклів загальноекономічної та професійної підготовки), інші методи діагностики, розроблені з урахуванням специфіки діяльності туристичних підприємств. Обов'язковим є висновок про ефективність роботи підприємства в цілому та його окремих підрозділів, характеристика організаційно-управлінської, фінансової, маркетингової та виробничої складової його функціонування, виділення тих сфер діяльності, які потребують удосконалення.

Метою цього розділу є оцінка вирішення управлінських, фінансових та організаційних питань, які складають предмет дослідження, в умовах діяльності підприємств, організацій та установ, визначення при цьому позитивних моментів та недоліків, а також розробка й обґрунтування напрямів усунення виявлених недоліків.

Аналітичний розділ дипломної роботи повинен включати загальну характеристику діяльності туристичного підприємства, на базі якого виконують роботу, якісний та кількісний аналіз вирішення досліджуваної задачі в умовах діяльності підприємств, організацій та установ. Якщо тема дипломної роботи вимагає дослідження на макрорівні, наприклад регіональних або світового ринків, доцільно розробити відповідну модель аналізу із урахуванням потреб туристичного підприємства – бази практики.

При складанні характеристики бази дослідження необхідно подати такі дані про неї: повне найменування, призначення, організаційну структуру, основні види діяльності й продукції (послуг та товарів) та ін. Далі на базі статистичної звітності дають економічну та функціональну характеристику діяльності бази дослідження.

Цей розділ повинен також містити аналіз податкової та фінансової діяльності підприємства. Інформаційною основою дослідження виступає баланс (форма 1), Звіт про фінансові результати (форма 2) та спеціальні бланки звітності підприємств туристичної галузі (наприклад, для операторів та агентів – форми 1-Туризм, 1-КЗР та ін.). Додатковою перевагою роботи буде наявність розрахунків у пакетах прикладних програм, представлення графічного матеріалу – діаграм, графіків, блок-схем та ін.

Важливою складовою аналітично-дослідницького розділу дипломної роботи є всебічний розгляд та оцінка ступеня вирішення досліджуваних проблем на підприємствах, установах, організаціях з метою виявлення позитивних сторін та існуючих недоліків.

Студенту слід приділити значну увагу формулюванню висновків. Важливість цього завершального етапу здійснення аналізу зумовлюється

тим, що його результати служать базою для виконання робіт на наступній стадії опрацювання теми дипломної роботи – при підготовці й обґрунтуванні проектних рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків. Тому студент повинен звернути особливу увагу на чіткість попередніх висновків з аналізу.

Дослідницька складова розділу повинна базуватися на проведенні комплексної оцінки предмета та об'єкта роботи, їх стану в різні періоди часу. При цьому важливою умовою є дослідження факторів, що визначають стан предмета проектування, особливо чинників сезонності, що є суттєвими для туристичної галузі. Вони здійснюються за матеріалами, що відображають зміни предмета проектування в динаміці за кілька попередніх періодів (років, кварталів, місяців) та їх вплив на ефективність функціонування бази дослідження.

При дослідженні використовують методи порівняльного аналізу, моделювання, математичної статистики, методи соціальних досліджень (опитування, анкетування) та ін. Як результати дослідження можуть виступати емпіричні, графічні та інші залежності, проекти нормативних актів, моделі, схеми та структури, управлінські рішення, розроблені методики тощо.

Результати дослідження мають бути використані в проектному розділі для обґрунтування конкретних пропозицій та рекомендацій.

Студент повинен продемонструвати вміння самостійно проводити наукові дослідження, застосовувати сучасні економіко-математичні, статистичні та інші методи наукового пізнання, надавати науково-аналітичну характеристику новим явищам, а також використовувати нові знання для конкретних прикладних фінансово-економічних заходів. Обов'язковою є власна оцінка автора щодо виявлених тенденцій та обґрунтування висновків і пропозицій, спрямованих на вирішення проблемних питань.

Проектний розділ дипломної роботи повинен складатися з 2-х основних підрозділів і включати такі логічні частини:

рекомендації з упровадження інноваційних, у тому числі інформаційних, технологій у діяльність досліджуваного підприємства на основі тих, які вже використовуються, в іншому випадку – обґрунтування потреб автоматизації його діяльності із зазначенням декількох альтернатив;

рекомендації з удосконалення роботи підприємства (окремого підрозділу, сфери діяльності) із зазначенням результатів, які мають бути отримані через певний проміжок часу та розрахунками ефекту та

ефективності впроваджуваних заходів. Слід чітко вказати, які дії заплановано для отримання позитивного результату в короткостроковому періоді, а які призначені для покращення показників у довгостроковому періоді (тобто розмежувати заходи за рівнями оперативного, тактичного та стратегічного планування). Не слід розробляти проекти із наперед відомою низькою ефективністю та такі, які з будь-яких причин неможливо реалізувати на даному підприємстві.

За бажанням студент може включити третій підрозділ, у якому йдеться про перспективи удосконалення зовнішнього середовища діяльності підприємства, тобто рекомендації з підвищення ефективності функціонування туристичної галузі на рівні регіону чи національної економіки, які могли б бути розглянуті уповноваженими органами місцевого самоврядування або державного управління, з урахуванням мети та завдань дослідження.

У цьому розділі на базі теоретичного узагальнення й аналізу обраної проблеми обґрунтовують нові підходи до її вирішення, теоретичні, нормативні, методичні та практичні пропозиції, а також управлінські, організаційні та економічні заходи щодо усунення виявлених недоліків, удосконалення діяльності відповідного підприємства, організації, установи або його підрозділу. Обов'язковим підрозділом проектного розділу є результати оцінки економічної та соціальної ефективності проектних пропозицій, обумовлених темою проекту.

Загальним для всіх тем є виконання таких вимог: матеріал у проектному розділі розміщують у такій послідовності:

встановлення мети та цілей проектування з посиланням на теоретичний та аналітично-дослідницький розділи; обґрунтування проектних пропозицій, їх змісту й очікуваних результатів;

характеристика передумов практичного впровадження проектних пропозицій; розрахунок необхідних фінансових, матеріальних та інших ресурсів і економічної ефективності для кожної пропозиції; зведений розрахунок економічної ефективності;

зведені розрахунки економічних і фінансових результатів проекту оформлюють згідно з вимогами методичних рекомендацій і обов'язково подають в ілюстративному матеріалі;

проектні пропозиції можуть мати вигляд моделі, методики, проекту інструктивно-методичних матеріалів; управлінських, економіко-організа-

ційних, економіко-фінансових, соціально-фінансових, інноваційних та інших заходів тощо.

Проектний розділ може бути побудований у двох формах:

1. Розроблення однієї ідеї, яка за своєю сутністю буде комплексним заходом з удосконалення різних сфер управлінської та економічної діяльності бази проектування.

2. Обґрунтування декількох заходів (двох і більше), пов'язаних між собою ідеєю вдосконалення предмета та об'єкта проектування. У цьому випадку окремий захід націлений на усунення конкретного недоліку в діяльності підприємства, організації чи установи, а система заходів у цілому сприятиме досягненню мети дипломної роботи.

Вибір форми побудови проектного розділу визначають за темою дипломної роботи і результатами попередніх досліджень.

У **висновках** стисло роз'яснюються найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані в роботі, які повинні містити формування розв'язаної проблеми (задачі), її значення для науки та практики здійснення туристичної діяльності. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання отриманих результатів.

У висновках необхідно зробити акцент на якісних та кількісних результативних показниках, обґрунтувати їх вірогідність, виділити головні рекомендації щодо використання розроблених моделей та пропозицій.

Студент у логічній послідовності узагальнює результати дослідження, формулює висновки та пропозиції до кожного розділу (підрозділу) і дипломної роботи в цілому. За змістом і формою вони повинні бути чітко викладені, аргументовані і співвіднесені з уже відомими науково-практичними розробками.

У висновках повинна бути відображена також сукупність результатів і положень, що характеризують її автора як здобувача відповідного освітнього ступеня рівня, його особистий внесок у розробку теми.

Список використаної літератури – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних літературних джерел, його розміщують після висновків.

До списку використаної літератури включаються видання (у друкованому та електронному вигляді), до яких звертався студент у процесі написання дипломної роботи та які становлять інформаційну базу дослідження. Перевагу слід надавати науковим та офіційним виданням, однак у разі необхідності можна посилатися і на публіцистичні матеріали. Основними джерелами є: монографії, підручники та навчальні посібники,

наукові статті у періодичних виданнях, нормативно-правові документи, офіційні звіти та публікації міжнародних організацій, органів державної влади, в тому числі статистичних бюро, державні та галузеві стандарти. Слід розуміти, що посилання на ресурси мережі Інтернет заохочується у випадку, якщо на сайтах розміщено, передусім, матеріали, які наведені, а не сумнівні дані, які неможливо перевірити на достовірність та встановити авторство.

Рекомендоване співвідношення використаних літературних джерел, що належать до різних видів, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Кількість використаних літературних джерел у списку

Літературні джерела за видами	% від загальної кількості позицій у списку	Кількість позицій		
Монографії	15	8	11	14
Підручники, навчальні посібники	20	10	14	18
Періодичні видання	20	10	14	18
Нормативно-правові документи, у тому числі державні та галузеві стандарти	20	10	14	18
Офіційні звіти організацій, посилання на статистичні дані	15	8	11	14
Інші	10	4	6	8
Разом за списком	100	50	70	90

Звісно, чітко дотримуватися рекомендованої структури важко, адже це залежить від загальної теоретичної чи практичної спрямованості роботи, проте слід пам'ятати про те, що найповніше уявлення про предметну область дослідження можна отримати, лише скориставшись джерелами інформації, які є різноманітними як за формою, так і географічним поширенням. Так, посилання на іншомовні джерела здатне значно доповнити, а в окремих випадках – і спростувати інформацію, що наводиться у національних виданнях, надати додаткові можливості для висвітлення явищ та подій, що аналізуються, та розробити методики з урахуванням новітніх досягнень світової економічної думки. Таким чином, обов'язковою є вимога до наявності щонайменше 2 – 3-х позицій за кожною групою. Слід також розмежовувати поняття "електронне видання" та "ресурси мережі Інтернет". Наприклад, підручник може існувати у друкованому вигляді та водночас знаходитися в електронній бібліотеці з відкритим доступом, якщо авторські права на видання це передбачають. У такому разі його слід відносити до умовної другої групи,

оскільки він залишається науковим виданням, рекомендованим до використання у навчальних закладах. Так само наукові статті, опубліковані у фаховому виданні, доцільно вважати періодичними публікаціями, навіть якщо журнал не має паперових копій – адже рукопис все одно проходить зовнішню рецензію та друкується в електронній версії лише за умови відповідності загальноприйнятим у науковому середовищі стандартам. З іншої сторони, статті у публіцистичних періодичних виданнях, інформацію, розміщену на авторських або комерційних сайтах, у путівниках, туристичних довідниках, атласах тощо, варто віднести до категорії "Інші", оскільки названі джерела офіційно не отримали статус наукових та не є такими за своєю сутністю. Більшість провідних навчальних та наукових закладів світу, міжнародних організацій сьогодні надають можливість скористатися власними базами даних, але безумовно класифікувати їх також складно. Незважаючи на наявність електронних баз даних із національного законодавства та міжнародного права, правильним буде посилання на паперову публікацію документа, адже тільки вона має законну силу. Тому під час підбору джерел студент має звертати увагу перш за все на актуальність розміщеної інформації, її достовірність та неупередженість, відповідність предметній області дослідження.

Бібліографічний опис літературних джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи, зокрема, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання". Правила бібліографічних записів встановлює Книжкова палата України. Оскільки новий стандарт передбачає декілька можливих варіантів бібліографічного опису певних видів літературних джерел, студенту варто орієнтуватися на ті, які були прийняті у ХНЕУ ім. С. Кузнеця та використовують при оформленні публікацій у видавництві університету (детальніше у пункті 5 даного видання).

Літературні джерела можна розміщувати у списку або в порядку появи посилань у тексті, або в алфавітному порядку за категоріями (спочатку наводяться нормативно-правові документи, потім монографії, навчальні посібники та підручники, препринти, статті у періодичних виданнях, ресурси мережі Інтернет). Літературу іноземною мовою групують окремо за тим же принципом і розміщують після україно- та російськомовних позицій.

Додатки є обов'язковим розділом дипломної роботи. Перелік додатків визначає автор роботи за узгодженням з науковим керівником, виходячи з теми роботи та її обсягу.

Обов'язковим є реферат (реферований зміст дипломної роботи обсягом 2 – 3 сторінки українською та англійською мовами (додаток Д)) та анотації українською, російською та англійською мовами (додаток Е). Відповідно у дипломній роботі вони є додатками А і Б.

За необхідністю до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дипломної роботи:

проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;

таблиці допоміжних цифрових даних;

протоколи, акти, розрахунки економічного ефекту та ефективності;

інструкції та методики, опис алгоритмів і програм вирішення задач, які розроблені в процесі виконання дипломної роботи;

ілюстрації допоміжного характеру;

допоміжні матеріали, що мають прикладне значення (таблиці, малюнки, форми фінансової та спеціальної звітності), затверджені програми розвитку та ін.

Матеріал, що надано в додатках, повинен відповідати обраній темі дослідження і містити джерела, що були базою для проведення наукових досліджень і практичних розробок.

Перелік використаної літератури та додатки не входять у загальний обсяг дипломної роботи.

Більшість тем дипломних робіт, наведених у переліку, відповідають стандартній структурі, тому слід дотримуватися змістовного наповнення розділів та порядку їх оформлення. У випадку, якщо для розкриття теми необхідно використовувати іншу структуру та дані, студент повинен це попередньо узгодити із керівником роботи від кафедри (перелік рекомендованих тем наведено в пункті 6).

Рекомендована структура дипломної роботи наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Рекомендовані обсяги структурних частин

Структурна частина	Кількість сторінок	
	мінімальна	максимальна
Титульний аркуш	1	2 у разі, якщо текст роботи виконано іноземною мовою: 1-ша сторінка титулу – українською мовою, 2-га – мовою основного тексту
Вступ	2	4

Структурна частина	Кількість сторінок	
	мінімальна	максимальна
Теоретичний розділ	25 % від обсягу розділів	40 % від обсягу розділів
Аналітичний розділ	25 % від обсягу розділів	40 % від обсягу розділів
Проектний розділ	20 % від обсягу розділів	40 % від обсягу розділів
Висновки	3	5
Список використаної літератури	не регламентовано	
Додатки	не регламентовано	
Реферати	2 – 3 аркуші на кожний екземпляр іншою мовою	
Анотації	1 – 2 сторінки	

Наприклад, якщо загальний обсяг роботи має скласти не менше 90 сторінок без урахування списку використаної літератури і додатків, приблизний обсяг розділів такий:

90 -

- 3 (титольний аркуш та завдання до дипломної роботи);
- 1 (зміст);
- 2 (вступ);
- 3 (висновки) =

= 81 сторінка, з яких оптимальним буде такий розподіл:

по 35 % ($85 \times 0,35 = 28$ сторінок) на теоретичний та аналітичний розділи, 30 % ($85 \times 0,3 = 25$ сторінок) на практичний розділ. Допускається відхилення в обсягах основного тексту розділів у межах 25 – 40 %, проте мінімальна кількість сторінок будь-якого розділу має бути не меншою 20.

До додатків, які не включаються до зброшурованої роботи, проте є обов'язковими, належать (додаток Ж):

відгук наукового керівника на дипломну роботу студента;

зовнішня рецензія на дипломну роботу (її можуть надати будь-яке підприємство чи організація, у тому числі ті, де студент проходив переддипломну практику);

подання голові екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи;

довідка про достовірність даних (її надає підприємство чи організація, де студент проходив переддипломну практику). У разі, якщо у другому та третьому розділах використано звіти декількох підприємств, довідку слід подати з основного об'єкта дослідження;

електронний носій (стандартний CD чи DVD диск), який містить файли із повним текстом зброшурованої дипломної роботи (бажано у

форматах *.pdf та *.docx); сканованими кольоровими копіями документів, які були надані ХНЕУ ім. С. Кузнеця та сторонніми організаціями (у форматі *.jpeg з мінімальним розрізненням 300 dpi); файли презентацій та демонстраційного матеріалу, підготовлені для захисту дипломної роботи (у тому форматі, у якому вони були представлені під час виступу); інші допоміжні матеріали (файли із результатами розробок, які було запропоновано у проектному розділі, проміжних розрахунків до економіко-математичних моделей тощо), які не ввійшли до основного тексту чи додатків у друкованому вигляді.

Цінність теоретичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності об'єкта – бази практики – може бути підтвердженою довідкою про використання результатів дослідження, яка надається підприємством чи установою.

Демонстраційний матеріал до дипломної роботи не має регламентованої структури, у більшості випадків обумовлюючись сценарієм захисту та особливістю результатів дослідження. Проте варто дотримуватися таких рекомендацій:

оптимальний обсяг демонстраційного матеріалу складає 15 – 20 сторінок;

оформлення титульної сторінки є тотожним до титульної сторінки самої дипломної роботи, фраза "пояснювальна записка до дипломної роботи" замінюється на "демонстраційний матеріал до дипломної роботи";

до захисту готують $n + 1$ кількість екземплярів демонстраційного матеріалу (за кількістю членів екзаменаційної комісії та додаткового екземпляру, який підписують студент і науковий керівник і зберігають в архіві разом із дипломною роботою);

редагування тексту та графічного матеріалу має бути максимально наближеним до стилю основного тексту роботи, проте можна не дотримуватися встановленого розміру тексту та значення міжрядкового інтервалу – головним критерієм є зручність візуального сприйняття представленої інформації та естетичність оформлення;

розміщувати плакати слід за порядком посилання на них у тексті виступу.

До плакатів рекомендовано включити структурно-логічну схему дипломної роботи, на якій представлено мету та завдання дослідження,

їх взаємозв'язок із розділами та підрозділами роботи, об'єкт та предмет дослідження (додаток 3).

Мультимедійна презентація може включати зображення, що не ввійшли до демонстраційного матеріалу, але повинна обов'язково містити наведену в ньому інформацію.

Загальні рекомендації щодо змісту та структури дипломних робіт наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Рекомендації щодо змісту та структури дипломних робіт за освітньо-кваліфікаційними рівнями

Вимоги	Роз'яснення
Обсяг основного тексту роботи, стор.	90 – 120
Наукова новизна	На методичному рівні
Аналіз макросередовища та рекомендації щодо удосконалення функціонування туристичної галузі	Обов'язково в аналітичному та проектному розділах
Використання методів математичного моделювання	Обов'язково
Список використаної літератури	50 – 90 позицій

5. Вимоги до оформлення дипломних робіт

5.1. Загальні вимоги

Дипломні роботи мають бути надруковані на одній стороні аркуша білого паперу форматом А4 (210 x 297 мм) у вигляді суцільного тексту, ілюстрацій і таблиць. Гарнітура шрифту типу TIMES NEW ROMAN (14 кг). Міжрядковий інтервал – множник 1,5.

Текст дипломних робіт варто набирати, дотримуючись таких полів: верхнє – 20 мм, нижнє – 24 мм, праве – 15 мм, ліве – 25 мм. Відстані до верхнього колонтитулу – 0 мм, до нижнього – 17 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту роботи однаковою.

Окремі слова, формули, знаки, що вписуються до тексту, повинні бути чорного кольору: щільність вписаного тексту повинна бути максимально наближеною до щільності основного тексту.

Помилки, описки та графічні неточності допускається виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту.

Структурні елементи "ЗМІСТ", "ВСТУП", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ", "ДОДАТКИ" не нумерують, а їхні найменування служать заголовками структурних елементів. Додатки слід позначати послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер Г, Г', Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Найменування таких структурних елементів, як розділи і підрозділи основної частини роботи, повинні мати пронумеровані заголовки.

Заголовки структурних елементів робіт і заголовки розділів слід розташовувати в центрі і писати прописними літерами (тобто великими літерами) без крапки наприкінці, не підкреслюючи.

Заголовки підрозділів роботи варто починати з абзацного відступу і писати малими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки наприкінці.

Абзацний відступ повинен бути однаковий по всьому тексту роботи і дорівнювати 1,25 см (або 5 символам).

Відстань між найменуванням першого розділу та підрозділу, між підрозділом та текстом складає 1 абзацний відступ (приблизно 15 мм).

Переноси у заголовку не допускаються. Відстань між заголовками і наступним або попереднім текстом повинна бути в межах 15 – 20 мм.

Найменування наступного підрозділу та початок його тексту розташовують на тій же самій сторінці, що й закінчення попереднього підрозділу. Відстань між текстом попереднього підрозділу та найменуванням наступного складає 1 абзацний відступ.

Допускається розміщати найменування підрозділу в нижній частині сторінки, якщо після нього розташовано два чи більше рядки тексту.

5.2. Оформлення змісту

Перед початком виконання дипломної роботи треба узгодити найменування всіх розділів та підрозділів з керівником роботи. Зміст роботи містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури та ін.

5.3. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака "№". Номер сторінки проставляють внизу сторінки з вирівнюванням по центру без крапки наприкінці.

Титульний лист, завдання на виконання дипломної роботи, зміст включають у загальну нумерацію сторінок роботи. Номер на цих сторінках не проставляють.

Ілюстрації і таблиці, розташовані на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок робіт. Номер на цих сторінках проставляється.

Розділи і підрозділи нумерують арабськими цифрами. Розділи робіт повинні мати порядкову нумерацію в межах викладу основної частини роботи і позначатися арабськими цифрами з крапкою, наприклад 1., 2., 3. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Після номера підрозділу ставлять крапку, наприклад 1.1., 1.2., 1.3. і т. д.

При необхідності матеріал кожного підрозділу може бути поданий у вигляді пунктів.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера повинна стояти крапка, наприклад 1.3.2. (другий пункт третього підрозділу першого розділу).

5.4. Ілюстрації

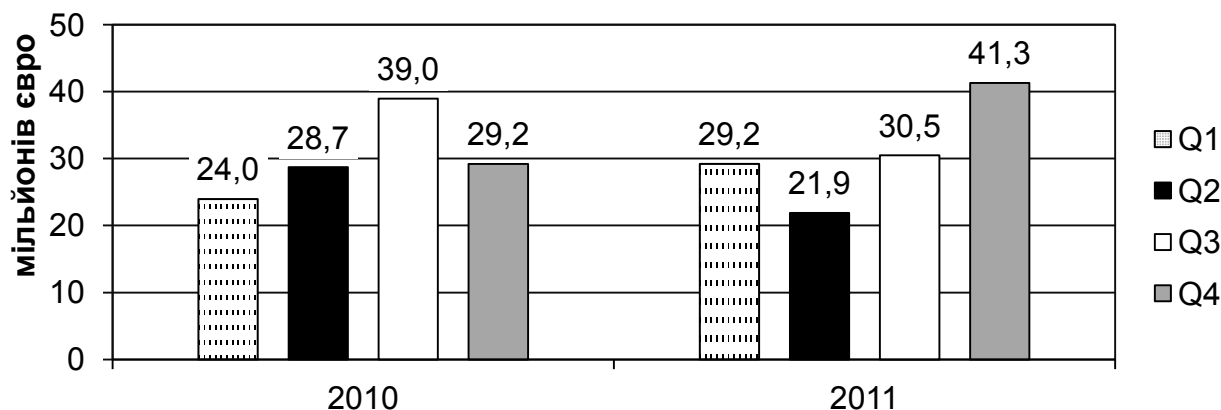
Ілюстрації (рисунки, діаграми, схеми, графіки) розташовують безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути посилання в роботі. Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно давати посилання на джерело, з якого запозичена ілюстрація.

Назви рисунків, графіків розташовують під ілюстрацією (по центру).

Приклад

Витрати туристів з Німеччини за 2010 – 2011 роки (квартальні дані) наведено на рис. 1.1 [16].

Рис. 1.1. Витрати туристів (ділові подорожі та подорожі з метою відпочинку), Німеччина

Ілюстрації позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Назва рисунка повинна бути виділена напівжирним шрифтом.

Відстань від тексту до ілюстрації і від назви ілюстрації до тексту – один рядок (але не більше 20 мм).

5.5. Таблиці

Таблицю слід розташовувати після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці/сторінках. На всі таблиці повинні бути посилання в тексті роботи. Таблиці нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, поданих у додатках. У правому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис "Таблиця" із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, розділених крапкою.

Назву таблиці пишуть малими напівжирними літерами, крім першої великої, і розташовують над таблицею. Текст таблиці має бути набраний шрифтом TIMES NEW ROMAN, 12 кг.

"Шапку" таблиці при перенесенні замінюють на відповідні номери граф таблиці. Якщо таблиця не переноситься на наступну сторінку, графи таблиці не нумерують.

Перенесення таблиці на наступну сторінку допускається при написанні не менше двох рядків після "шапки" таблиці.

Наприкінці назв таблиць крапки не ставлять. Відстані від тексту роботи до назви таблиці, після назви таблиці і після таблиці до тексту роботи повинні складати один рядок, але не більше 20 мм.

Якщо в таблиці наведені дані, які мають декілька одиниць виміру, то доцільно внести до таблиці окрему графу щодо одиниць виміру.

Приклад

Характеристику привабливості засобів переміщення з метою туризму наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика привабливості засобів переміщення з метою туризму

Ранг	Кількість туристів – подорожі з метою відпочинку (4 чи більше ночівель)		Витрати туристів на пакетні послуги – подорожі з метою відпочинку (4 чи більше ночівель)	
	2	3	4	5
1	Німеччина	46 369	Німеччина	17 394 000
2	Франція	33 380	Франція	16 691 238
3	Сполучене Королівство	30 934	Сполучене Королівство	9 373 999

У випадку, коли розмір таблиці виходить за формат сторінки, таблицю поділяють на частини, які переносять на наступну сторінку/сторінки.

При перенесенні таблиці на іншу сторінку в кожній частині таблиці вказують, що це її продовження, і номер таблиці (наприклад, "Продовження табл. 1.1").

Останню частину таблиці на новій сторінці розміщують під фразою "Закінчення таблиці" (наприклад, "Закінчення табл. 1.1").

Приклад

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4	5
4	Іспанія	14 875	Італія	4 182 406
5	Польща	10 766	Нідерланди	3 842 000

5.6. Перерахування

Перерахування можуть бути наведені всередині розділів. Перед перерахуванням можна використовувати арабські цифри з дужкою, малі літери з дужкою або взагалі не нумерувати – з абзацного відступу. Наприкінці ставлять крапку з комою або двокрапку, якщо є подальша деталізація. Після останнього пункту перерахування ставлять крапку.

Приклад

ІКПТ заснований на використанні трьох широких груп чинників, які визначають конкурентоспроможність галузі. Ці групи складають три субіндекси ІКПТ:

- 1) система управління – чинники і заходи, що залежать від політики влади та зазвичай знаходяться у компетенції уряду;
- 2) ділове середовище й інфраструктура – складають основу економіки країни;
- 3) людські, природні та культурні ресурси – історично-культурне надбання країни.

5.7. Примітки

При необхідності пояснення змісту тексту, таблиці або ілюстрації в дипломній роботі можуть бути подані примітки. Примітки розташовують після тексту, таблиці або ілюстрації, до яких вони відносяться. Якщо примітка одна, її не нумерують.

Слово "Примітка" пишуть із великої літери з абзацного відступу, не підкреслюючи. Після слова "Примітка" ставлять крапку і з великої літери в тому ж рядку наводять текст примітки. Рекомендований розмір шрифту – 12.

Приклад

Таблиця 1.5

Основні показники діяльності туристичних підприємств

№	Показники	Наростаючим підсумком з початку звітнього року
1	Середньооблікова чисельність працюючих (осіб)	112
2	Виручка від реалізації туристичних послуг * (тис. грн)	21 357

*Примітка. Виручкою від реалізації туристичних послуг вважають суму, фактично отриману суб'єктом підприємницької діяльності на розрахунковий рахунок або (та) в касу за здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

Якщо приміток на одному аркуші декілька, то їх нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою. Після слова "Примітки" ставлять двокрапку, і з нового рядка, з абзацу, після номера примітки з великої літери наводять текст примітки.

5.8. Формули і рівняння

Формули і рівняння в роботі розташовують у центрі рядка після тексту, в якому вони згадуються.

Формули в роботі виконуються за допомогою стандартних математичних редакторів Microsoft Office.

Формули і рівняння в роботах (за винятком формул і рівнянь, наведених у додатках) нумерують у межах розділу. Номер формули або рівняння складається з номера розділу і порядкового номера формули або рівняння, між якими ставлять крапку.

Номер формули або рівняння вказують на рівні формули або рівняння в круглих дужках у крайньому правому положенні на рядку. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів, що входить у формулу або рівняння, наводять під формулою в тій послідовності, у якій вони подані у формулі або рівнянні. Перший рядок пояснення починають з нового рядка без абзацного відступу зі слова "де" без двокрапки. Пояснення значення кожного символу та числового коефіцієнта варто

подавати з нового рядка, пояснювальні символи повинні бути написані на однаковій відстані від лівого поля аркушу.

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Відстань від тексту до формули і від формули або/і розшифровки формули до тексту – один рядок (але не більше 20 мм).

Приклад

Нетто – інтенсивність розвитку туризму розраховується за формулою [6, с. 42]:

$$K_{\text{н-ін}} = \frac{Ч_{\text{тур}}}{Ч_{\text{нас}}} \times 100, \quad (1.2)$$

де $K_{\text{н-ін}}$ – коефіцієнт нетто-інтенсивності туристичних потоків, %;

$Ч_{\text{тур}}$ – чисельність того населення країни (регіону), яке здійснило хоча б одну туристичну подорож за рік або за інший період часу, тобто кількість туристів;

$Ч_{\text{нас}}$ – загальна чисельність населення країни (регіону) за той самий період.

5.9. Посилання

У тексті роботи необхідно давати посилання на всі джерела, включені до переліку використаної літератури. Посилання на літературні джерела вказують у квадратних дужках із зазначенням порядкового номера джерела в переліку використаної літератури та номера сторінки, звідки наведені дані. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке подане посилання в роботі.

Порядок оформлення посилань на літературні джерела в тексті:

якщо посилаються на всю роботу, то в квадратних дужках пишуть порядковий номер джерела в списку літератури. Наприклад: "окремі автори [27; 40; 64] не розділяють подібної точки зору";

якщо в тексті вживають цитату чи викладають твердження, положення, висновки тощо, автором яких не є студент, то в квадратних дужках вказують номер джерела за списком, що цитується чи згадується. Наприклад: [14, с. 5].

Приклад

Сумарно туристичний оборот виражається обсягом виручки від реалізації всієї сукупності туристичних послуг і називається доходом від реалізації туристичного продукту [10, с. 58].

Якщо наводять посилання на фрагмент тексту роботи або ілюстрації, слід писати:

"...у розділі 2...";

"...(підрозділ 2.5)...";

"...відповідно до підрозділу 1.2...";

"...на рис. 1.7...";

"...у табл. 2.4...".

5.10. Оформлення списку використаної літератури

Під час написання основної частини роботи список літератури повинен бути наведений після висновку з нової сторінки. При групуванні літературних джерел за видами список нормативно-правових документів розташовують у такій послідовності:

закони України;

укази Президента України;

постанови Верховної Ради України;

постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України;

інша література подається за абеткою (положення міністерств і відомств, інструкції міністерств та відомств).

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. Із офіційними вимогами можна ознайомитися на сайті Книжкової палати України [<http://www.ukrbook.net/vidavc.html>].

Приклад бібліографічного опису літературних джерел наведено в табл. 4.

Приклад

Таблиця 4

Приклад бібліографічного опису літературних джерел

Вид джерела	Приклад оформлення
1	2
Законодавчі та нормативні документи	1. Про туризм : Закон України від 15.09.95 р. № 325/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – С. 241. 2. Про стандартизацію та сертифікацію : Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 27. – С. 289
Стандарти	1. Система управління якістю. Вимоги. (ISO 9001–2000, IDT) – на заміну ДСТУ ISO 9001–95, ДСТУ ISO 9002–95, ДСТУ ISO 9003–95: Чинний від 01.10. 2001. – К., 2001. – 44 с.
Книги: Один автор	1. Агафонова Л. Г. Підготовка бізнес-плану. Практикум / Л. Г. Агафонова. – К. : Знання, 2001. – 52 с. 2. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навч. посібн. / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. – 104 с. 3. Уніфіковані технології готельних послуг : навч. посібн. / за ред. В. К. Федорченка. – К. : Вища школа, 2001. – 237 с.
Два (три) автори	1. Яновська Н. Туризм : організація і облік / Н. Яновська, С. Філатов. – Х. : Фактор, 2002. – 220 с. 2. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг : навч. посібн. / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2004. – 288 с.
Чотири і більше авторів	1. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посібн. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 115 с. – (Серія "Формування здорового способу життя молоді" : у 14 кн., кн. 13)
Без автора	1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с. – (Грані світу)
Багатотомний документ	1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. – Львов : НТЦ "Леонорм-Стандарт", 2005. – (Серія "Нормативная база предприятия"). – Т. 1. – 2005. – 277 с.
Матеріали конференцій, з'їздів	1. Dekhtyar N. The impact of creative economy on the prospects of tourism development in Ukraine / N. Dekhtyar // Проблеми управління соціально-економічним розвитком України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (27 квітня 2012 р., м. Харків). – Х. : ВБ "Фактор", 2012. – С. 728–733
Препринти	1. Зима А. Г. Значение ЮНЕСКО как межправительственной специализированной организации ООН. Препринт / А. Г. Зима. – Х. : Изд. ХНЭУ, 2008. – 48 с.

1	2
Словники	<p>1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. – Х. : Халімон, 2006. – 175, [1] с.</p> <p>2. Європейський Союз : словник-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. – 2-ге вид., оновл. – К. : К.І.С., 2006. – 138 с.</p>
Атласи	<p>1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол. : С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. – К. : Варта, 2006. – 217, [1] с.</p>
Каталоги	<p>1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Павлюкова В. А. ; ред. Иванов В. Л.]. – Львов : НТЦ "Леонорм-стандарт, 2006. – (Серия "Нормативная база предприятия"). – Т. 5. – 2007. – 264 с. ; Т. 6. – 2007. – 277 с.</p> <p>2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. – Львів : Новий час, 2003. – 160 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Петриченко П. А. Формування маркетингової інформаційної системи підприємств санаторно-курортного комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка і управління підприємствами (підприємства туристично-рекреаційного комплексу) / П. А. Петриченко. – Сімферополь, 2008. – 20 с.</p>
Періодичні видання	<p>1. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсеєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 25–29</p>
Ресурси мережі Інтернет	<p>1. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007 [Electronic resource] / editors Jennifer Blanke, Thea Chiesa. – Geneva, Switzerland : The publishing house of the World Economic Forum, 2007. – 461 p. – Access mode : http://www.weforum.org/pdf/TTCR07</p>

Приклад

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беленький П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула, Є. Е. Матвєєв. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.

2. Боголюбов В. С. Экономика туризма / В. С. Боголюбов, В. П. Орловская. – М. : Академия, 2005. – 192 с.

3. Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса : монография / В. М. Горбатов. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 591 с.

4. Карташевская И. Ф. Туристические потоки как управляемая категория базисной модели рекреационной системы / И. Ф. Карташевская // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 63. – С. 53–57.

5. Кизим Н. А. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира : монография / Н. А. Кизим, В. М. Горбатов. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2005. – 214 с.

6. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво в умовах інтеграційних процесів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.10.01 / Н. А. Мікула ; НАН України ; Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2005. – 434 с.

7. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 239 с.

8. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.

9. Раєвнєва О. В. Моделювання антикризового управління регіоном / О. В. Раєвнєва, Н. Ю. Голіяд. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 299 с.

10. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики : монографія / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ю. Б. Іванов та ін. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 404 с.

11. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III // Кодекс України про надра, Лісовий кодекс України, Водний кодекс України, Повітряний кодекс України [Текст] : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 січ. 2010 р. Офіц. текст. – К. : Видавець Паливода А. В., 2010. – 168 с. – (Кодекси України).

12. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки : Закон України від 21.09.2000 р. № 1989-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 47. – Ст. 405.

13. Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів :

Постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 476 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 37. – С. 32.

14. Про затвердження Державної цільової програми підтримки соціально-економічного розвитку малих міст на 2011 – 2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2010 р. № 1090 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Ст. 3266.

15. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – С. 422.

16. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 546.

17. Бекетов Н. В. Циклы мировой экономики и финансовые кризисы [Электронный ресурс] / Н. В. Бекетов // Проблемы современной экономики – 2008. – № 1(25). – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23398>.

18. Беккин Р. И. Перспективы экономической интеграции мусульманских стран [Электронный ресурс] / Р. И. Беккин // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 2(26). – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23922>.

19. Бляхман Л. С. От глобального кризиса к новому экономическому порядку [Электронный ресурс] / Л. С. Бляхман // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 1(29). – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=25123>.

20. Бондарчук Н. В. Пріоритети регіональної соціально-економічної політики держави [Електронний ресурс] / Н. В. Бондарчук // Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток". – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=137>.

21. Градостроительство. Планировка и застройка городских и сельских поселений : ДБН 360-92** от 19.03.2002-03 г. : состоянием на 26.07.2010 р. [Электронный ресурс] / Госстрой Украины // Украина Строительная. – Режим доступа : <http://www.budinfo.com.ua/dbn/15.htm>.

22. Дацій О. І. Інтеграція науково-технічної сфери в процеси економічного і соціального розвитку суспільства [Електронний ресурс] / О. І. Дацій // Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток". – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=117>.

23. Додаток до рішення 39 сесії Харківської міської ради 5 скликання "Про затвердження Програми розвитку туризму в місті Харкові на 2010 – 2012 роки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city.kharkov.ua/documents/40493.doc>.

24. Европейская стратегия устойчивой, конкурентоспособной и безопасной энергетики от 08.03.2006 г., Брюссель : по состоянию на 26.07.2010 г. [Электронный ресурс] / Комиссия Европейских Сообществ // Официальный сайт Верховной Рады Украины. – Режим доступа : http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_713.

25. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс] / офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.

6. Рекомендований перелік тем дипломних робіт

Зразок заяви на вибір теми дипломної роботи наведено у додатку И.

1. Автоматизація управління туристичним підприємством.
2. Адміністративно-правове регулювання туристичної діяльності в Україні.
3. Анімаційні послуги в туризмі.
4. Безпека туристичних подорожей: забезпечення на внутрішньому ринку та досвід міжнародного співробітництва.
5. Взаємозв'язок туристичної та супутніх галузей на рівні національних економік.
6. Використання визначних об'єктів історико-культурної спадщини України у процесі побудови турів.
7. Використання національних кулінарних традицій у діяльності готельно-ресторанних комплексів.
8. Використання новітніх технологій у картографії.
9. Відродження історико-культурного потенціалу регіону як один із напрямів політики в галузі туризму.
10. Візовий режим як один із інструментів адміністративного регулювання міжнародних туристичних потоків.
11. Вплив глобалізації на функціонування світового ринку туристичних послуг та національних ринків.
12. Географія туристських країн за видами туризму.
13. Глобальні розподільчі мережі у галузі туризму.

14. Діяльність міжнародних організацій у сфері туризму.
15. Діяльність транснаціональних компаній у галузі туризму.
16. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини.
17. Досвід малих країн у розбудові туристичної інфраструктури.
18. Досвід провідних країн у створенні туристичних комплексів.
19. Досвід сертифікації туристичних послуг у світі.
20. Економічна безпека держави у галузі міжнародного туризму.
21. Екскурсологія як наука: предмет, методи, головні напрями досліджень.
22. Засоби непрямого регулювання міжнародних туристичних потоків.
23. Інновації в туристичній індустрії.
24. Інноваційний менеджмент як засіб формування конкурентних переваг туристичного підприємства.
25. Інтеграційні процеси на регіональних туристичних ринках.
26. Інтегровані структури бізнесу у сфері туризму: причини виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку.
27. Інформаційне забезпечення туристичної галузі.
28. Історико-культурний потенціал Харківської області.
29. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Австралії та Океанії та їх вплив на сучасний стан галузі.
30. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Азії та їх вплив на сучасний стан галузі.
31. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Африки та їх вплив на сучасний стан галузі.
32. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Європи та їх вплив на сучасний стан галузі.
33. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Південної Америки та їх вплив на сучасний стан галузі.
34. Історичні передумови розвитку туризму в країнах Північної Америки та Карибського басейну та їх вплив на сучасний стан галузі.
35. Історичні передумови розвитку туризму в Україні та їх вплив на сучасний стан галузі.
36. Історія санаторно-курортної діяльності в Україні, сучасні перспективи розвитку галузі лікувально-оздоровчого туризму.
37. Класифікація країн за видами туризму.
38. Корпоративна культура як чинник конкурентоспроможності туристичного підприємства.

39. Крос-культурні комунікації у галузі туризму.
40. Логістичний підхід в управлінні діяльністю туристичних підприємств.
41. Логістичний підхід в управлінні туристичними потоками.
42. Логістичний підхід в управлінні туристичною інфраструктурою.
43. Маркетингова політика готельних ланцюгів в Україні.
44. Маркетингові дослідження у сфері туризму.
45. Маркетингові комунікації у сфері туризму.
46. Медіапланування на підприємствах галузі туризму.
47. Методи стимулювання в'їзного туризму в Україні.
48. Методики аналізу діяльності підприємств, що надають спеціалізовані туристичні послуги.
49. Методики аналізу діяльності туристичних підприємств-агентів.
50. Методики аналізу діяльності туристичних підприємств-закладів розміщення.
51. Методики аналізу діяльності туристичних підприємств-операторів.
52. Методики оцінки впливу туризму на довкілля.
53. Методики оцінки соціального ефекту від туристичної діяльності.
54. Механізм державного регулювання діяльності туристичної галузі України.
55. Міжнародне співробітництво України у галузі туризму.
56. Міжнародні розрахунки у сфері туризму.
57. Моделі поведінки споживачів туристичного продукту.
58. Наукові засади сталого туризму та перспективи їх практичної реалізації.
59. Неконтрольований розвиток туристичної галузі: причини, наслідки та шляхи мінімізації негативного впливу.
60. Облік діяльності туристичних підприємств.
61. Організація дитячого туризму.
62. Організація ділового туризму.
63. Організація діяльності закладів розміщення.
64. Організація діяльності спеціалізованих туристичних підприємств.
65. Організація діяльності туристичних підприємств – закладів розміщення.
66. Організація діяльності туроператорів в'їзного туризму.
67. Організація діяльності туроператорів виїзного туризму.
68. Організація діяльності туроператорів внутрішнього туризму.

69. Організація екстремального туризму.
70. Організація і проведення VIP-турів.
71. Організація і проведення етнографічних турів.
72. Організація і проведення інсентив-турів.
73. Організація лікувально-оздоровчого туризму.
74. Організація наукового туризму.
75. Організація ностальгічного туризму.
76. Організація паломницького туризму.
77. Організація пізнавального туризму.
78. Організація послуг харчування на основі слобожанської кухні.
79. Організація рекреаційного туризму.
80. Організація спеціалізованих туристичних виставок.
81. Організація спортивного туризму.
82. Організація туризму з метою навчання.
83. Освіта у галузі туризму: національний та закордонний досвід.

Провідні центри туристичної освіти.

84. Основні підходи до туристичного районування.
85. Основні підходи до управління туристичними потоками.
86. Основні способи регулювання туристичних потоків.
87. Основні туристичні ресурси країни/регіону: поняття, способи оцінки, підходи до використання.
88. Особливості відображення торгівлі туристичною продукцією у платіжному балансі країни.
89. Особливості організації відпочинку на гірськолижних курортах.
90. Особливості організації літніх таборів для дітей та молоді.
91. Особливості організації пляжного відпочинку.
92. Особливості побудови туристичних подорожей з метою ознайомлення з нематеріальними пам'ятками культури.
93. Особливості реалізації багатонаціональних проектів у сфері туризму.
94. Особливості складання бізнес-планів для туристичних підприємств.
95. Особливості формування SPA-комплексів.
96. Особливості формування пакетних турів.
97. Особливості формування рекреаційних комплексів.
98. Особливості функціонування світової туристичної галузі.
99. Оцінка ефективності проектів у галузі туризму.
100. Перспективи використання геоінформаційних технологій у туризмі.

101. Перспективи розвитку гірськолижних курортів в Україні.
102. Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні.
103. Перспективи розвитку космічного туризму.
104. Перспективи створення курортно-рекреаційних комплексів в Україні.
105. Перспективи створення розважальних туристичних комплексів в Україні.
106. Перспективи створення штучних курортно-рекреаційних комплексів.
107. Перспективи функціонування інтерактивних систем замовлення туристичних та супутніх послуг в Україні.
108. Підвищення кваліфікації фахівців у галузі туризму.
109. Політика маркетингових комунікацій у галузі туризму.
110. Порядок експлуатації об'єктів туристичного інтересу.
111. Послуги кейтерингу у організації туристичних заходів.
112. Правопорушення в туризмі: поняття, класифікація, шляхи запобігання.
113. Принципи та методи оцінки туристичного потенціалу території.
114. Проблеми взаємодії підприємств туристичної галузі.
115. Проблеми взаємодії посередників та підприємств туристичної галузі.
116. Процедура позиціонування малого підприємства на ринку туристичних послуг.
117. Процедура розробки та просування туристичного продукту.
118. Процес виникнення нових видів туризму: передумови, основні етапи становлення, значення для галузі.
119. Рекреалогія як наука: предмет, методи, головні напрями досліджень.
120. Розробка кулінарних турів.
121. Розробка маркетингових заходів зі стимулювання внутрішнього туризму.
122. Розробка рекламної кампанії для туристичного підприємства.
123. Роль виставок у просуванні туристичного продукту.
124. Роль туризму у розвитку національної економіки.
125. Сезонність як один із визначальних чинників туристичного попиту.
126. Сертифікація туристичних послуг в Україні.
127. Соціокультурний вплив туризму.

128. Сталий розвиток як наукова парадигма.
129. Статистичні дослідження міжнародних туристичних потоків.
130. Статистичні дослідження туристичного ринку України.
131. Створення вільних економічних зон з метою стимулювання розвитку туризму.
132. Створення віртуальних туристичних об'єктів.
133. Створення штучних об'єктів туристичного інтересу.
134. Стратегії розвитку готелів.
135. Стратегії розвитку підприємств ресторанного господарства.
136. Стратегія розвитку туристичної галузі України.
137. Страхування на ринку туристичних послуг.
138. Структура рівнів каналів розподілу туристичного продукту: типові схеми та шляхи їх удосконалення.
139. Сучасний стан та перспективи розвитку заповідників й національних парків України як туристичних об'єктів.
140. Сучасний стан та перспективи розвитку зеленого та сільського туризму в Україні.
141. Сучасний стан та перспективи розвитку соціального туризму в Україні.
142. Технологія організації і проведення екскурсій.
143. Транскордонне співробітництво у галузі туризму.
144. Транспортне забезпечення в туризмі: ринок авіаперевезень.
145. Транспортне забезпечення в туризмі: ринок автоперевезень.
146. Транспортне забезпечення в туризмі: ринок залізничних перевезень.
147. Транспортне забезпечення в туризмі: ринок перевезень водним транспортом.
148. Туризмологія як наука: предмет, методи, головні напрями досліджень.
149. Туристична діяльність як складова соціально-економічного розвитку регіону.
150. Туристичний імідж країни.
151. Туристичні ресурси країни: класифікація, характеристика та порядок використання.
152. Удосконалення оцінки діяльності туристичного підприємства.
153. Управління персоналом в індустрії гостинності.
154. Управління туристичним потенціалом малих міст.

155. Управління якістю обслуговування туристів у ресторанах.
156. Формування конкурентоспроможності національної туристичної галузі.
157. Формування конкурентоспроможності підприємств туристичного підприємства.
158. Формування конкурентоспроможності туристичного регіону.
159. Формування національної транспортної мережі та її роль у забезпеченні туристичної інфраструктури.
160. Ціноутворення в галузі туризму.

7. Рекомендації щодо змісту дипломних робіт

Відповідно до Закону України "Про вищу освіту"

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Кваліфікаційні характеристики (компетентності) випускників повинні відповідати змісту освітньо-професійної програми.

Таким чином, дипломна робота магістра повинна відобразити здатність до впровадження інноваційних підходів у діяльність підприємства (установи, організації) та оцінки функціонування зовнішнього середовища об'єкта дослідження на макрорівні. Крім того, традиційно дослідницька діяльність магістра зосереджена більше на наукових, теоретичних аспектах предметної області, аніж вирішенні стандартних прикладних проблем.

З огляду на зазначене, типова структура дипломної роботи для різних тем не містить суттєвих відмінностей, проте зміст підрозділів слід розрізняти з урахуванням особливостей об'єкта та предмета дослідження, а також оцінки, на яку претендує здобувач освітнього ступеня.

Наприклад, типова дипломна робота на тему "Державне регулювання туристичної галузі України" повинна містити у теоретичній частині загальну характеристику національної системи органів державної

влади, регіональних утворень та місцевих адміністрацій, відповідальних за організацію діяльності сфери туризму, перелік та основні положення законодавчих документів, що створюють правове середовище для взаємодії учасників галузі, опис досвіду державного регулювання туристичної галузі в країнах світу, аналіз категорійного апарату поняття "державне регулювання". У другому розділі наводиться оцінка діяльності бази практики (наприклад, відповідного відділу міської ради, обласної адміністрації), аналіз туристичних потоків України. Практичний розділ окреслює рекомендації з покращення роботи досліджуваної державної установи, що може бути досягнене у процесі реалізації нового проекту, розробки мережі туристичних маршрутів на рівні регіону та інше, впровадження інноваційних технологій (наприклад, автоматизованих систем управління). Дієвість пропонованих заходів автор роботи обов'язково повинен обґрунтувати розрахунками економічної ефективності, за необхідності – навести математичну модель явища чи процесу.

Дипломна робота вищого рівня складності включає елементи, перераховані вище, у скороченому, більш узагальненому, вигляді, приділяючи увагу у теоретичному розділі насамперед проблемам та перспективам існуючої системи державного регулювання туристичною галузі, виявленню недоліків та колізій нормативно-правової бази, порівняння зарубіжного досвіду управління із національним, морфологічному аналізу категорійного апарату (виявленню дискусійних теоретичних положень – як приклад, визначення завдань державного регулювання, відмінностей між категоріями "регулювання" та "управління" тощо). Наукова новизна теоретичного розділу може бути відображена у понятійному полі. Другий розділ, окрім ретроспективного аналізу та оцінки поточного стану учасників туристичного ринку, повинен містити прогноз (варіанти прогнозу) їх майбутньої діяльності на кілька найближчих років, перелік викликів та потенційних загроз, для упередження негативного впливу яких необхідно мати заздалегідь розроблений план заходів. Проектна частина є більш розширеною, автор роботи повинен не лише запропонувати певний проект до виконання і оцінити його ефективність, а й розрахувати вплив від його реалізації на зовнішнє середовище, оцінити можливість залучення інших установ у процес його впровадження. Тобто, якщо на рівні дипломної роботи бакалавра достатньо навести бізнес-план розбудови рекреаційного

осередку, необхідно додатково вказати, які наслідки він матиме на соціальну, екологічну системи і т. д.

Дипломна робота на відмінну оцінку подібна до загальної типової роботи, однак змістовне наповнення дещо ускладнюється за рахунок аналізу різних методичних підходів у теоретичному розділі та обґрунтування економіко-математичних моделей у другому та третьому розділах. Наприклад, якщо мова йде про опис методик оцінки надходжень від туристичної діяльності до бюджету, дипломна робота містить порівняльний аналіз різних методик, які використовуються в Україні і зарубіжних країнах, обов'язковими є також рекомендації щодо удосконалення названої методики, подальших перспектив її використання, переваг та недоліків, які можуть бути визначені у взаємодії з системою національних рахунків. Обґрунтування інноваційних моделей має бути підтверджене не лише загальними розрахунками ефективності, а й обчисленнями специфічних даних. Тобто, якщо надходження від впровадження автоматизованої системи управління, додатково повинні наводитися технічні характеристики системи та докладні розрахунки вартості її обслуговування. Наукова новизна визначається не тільки удосконаленням розуміння теоретичних основ, а й припущенням, як запропоновані зміни у методичному апараті досліджень здатні вплинути на державну політику у галузі туризму в цілому (наприклад, якщо використати світовий досвід оцінки продукovanого впливу від діяльності туристичної галузі на національну економіку).

Таким чином, одна й та сама тема дипломної роботи може бути запропонована студентам з різними вихідними вимогами до змісту та наскрізної ідеї дослідження.

8. Рецензування і захист дипломної роботи

Завершена дипломна робота рецензується відповідно до порядку виконання дипломної роботи, зазначеному у розділі 2 цих методичних рекомендацій. Першим роботу рецензує науковий керівник, у результаті чого складає відгук (див. додаток Ж). У відгуку він дає оцінку якості виконання самої роботи і праці дипломника над нею та робиться висновок щодо можливості допуску дипломної роботи до захисту в екзаменаційній комісії (ЕК).

Зброшуровану у твердій палітурці дипломну роботу відповідно до встановленого порядку направляють на ознайомлення керівництва об'єкта дипломної роботи, в результаті чого керівник підприємства складає рецензію (див. додаток Ж). Рецензія має свідчити про достовірність наведеної в роботі інформації, правдивість фактичних даних. Бажано, щоб у ній були підтверджені актуальність теми для підприємства, самостійність роботи автора дослідження, практична значущість аналітичного розділу та можливості й перспективи впровадження у діяльність підприємства запропонованих рекомендацій. Зовнішніми рецензентами можуть бути провідні керівники та фахівці із туристичної діяльності, експерти консалтингових, аудиторських фірм, які працюють (співпрацюють) у сфері туризму, у наукових установах, викладачі інших вищих навчальних закладів тощо.

Для підготовки студента до пояснень у зв'язку з можливими зауваженнями зовнішнього рецензента йому надають можливість ознайомитися з рецензією до захисту роботи на засіданні ЕК. Рецензію додають до інших супровідних документів дипломної роботи.

Наявність відгуків наукового керівника, висновку кафедри, керівника підприємства – об'єкта дослідження – або зовнішньої рецензії дозволяє подання дипломної роботи на розгляд завідувачу кафедри туризму, який приймає остаточне рішення про допуск студента до захисту дипломної роботи на засіданні ЕК, про що свідчить підпис завідувача кафедри на титульній сторінці дипломної роботи.

У разі, якщо завідувач кафедри вважає за неможливе допустити дипломну роботу до захисту, це питання має бути заслухано на засіданні кафедри за участю наукового керівника та студента-дипломника. Обговорення оформляється протоколом і подається декану факультету МЕВ.

Захист дипломної роботи відбувається на відкритому засіданні екзаменаційної комісії. Персональний склад та графік роботи комісії затверджує ректор університету.

На засідання ЕК до початку захисту подають такі документи:

- 1) витяг із наказу ректора про затвердження персонального складу ЕК;
- 2) список студентів, які допущені до захисту дипломних робіт, за підписом декана факультету;

3) довідка від деканату про виконання студентами навчального плану та про одержані оцінки з теоретичних дисциплін, переддипломної та науково-дослідної практик, консультаційного проекту;

4) дипломна робота студента;

5) супровідні документи: відгук наукового керівника дипломної роботи, рецензія керівництва підприємства – об'єкта дипломної роботи або зовнішня рецензія на дипломну роботу, довідка про впровадження розробок та пропозицій дипломної роботи у діяльність підприємства (за наявності), довідка про достовірність даних; інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної дипломної роботи та особисті досягнення студента за час навчання в університеті (грамоти, дипломи, сертифікати про стажування, опубліковані статті, тези наукових доповідей, довідки про участь у наукових конференціях, конкурсах наукових робіт, про участь у виконанні наукових робіт кафедр університету тощо).

Під час підготовки до захисту студент має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь і підготовлені наочні матеріали (найважливіші ілюстративні матеріали: плакати, слайди, фотографії, макети, рекламні проспекти тощо). Обсяг доповіді має відповідати 7 – 10 хвилинам виступу, містити обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів підприємства і творчих розробок щодо визначених шляхів удосконалення об'єкта дослідження, пропозицій і рекомендацій, які розроблені на основі проведеного дослідження. Особливе місце має бути відведене обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності. Викладення доповіді повинне супроводжуватись мультимедійною презентацією.

Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь студента і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Процедуру захисту протоколює секретар комісії.

Після доповіді студента голова ЕК зачитує відгук керівника підприємства та зовнішню рецензію на дипломну роботу. Студент відповідає на всі зауваження рецензентів.

Під час захисту дипломної роботи члени ЕК, присутні на захисті викладачі, фахівці можуть ставити студентові запитання щодо змісту дипломної роботи. Відповіді студента мають бути конкретними, аргументованими і короткими. Після відповіді студента на запитання оголошується відгук наукового керівника дипломної роботи.

За результатами захисту дипломної роботи на закритому засіданні екзаменаційна комісія приймає рішення щодо оцінки захисту і дипломної роботи (враховуючи відгуку та зовнішню рецензію, зміст доповіді, відповіді на запитання) та про присвоєння випускнику кваліфікації за освітнім ступенем магістра з видачею йому диплома державного зразка.

Критерії оцінки дипломної роботи повинні враховувати такі положення. Одними із найважливіших є актуальність теоретичних та прикладних досліджень дипломної роботи та її практична значущість. Робота повинна мати: елементи наукового дослідження; конкретні висновки та пропозиції практичного характеру, які можуть бути впроваджені в діяльність підприємств, установ, організацій, державних та муніципальних органів влади, економічні розрахунки ефективності розроблених пропозицій.

На всіх засіданнях ЕК складається протокол, в який вносять відповідні оцінки за захист, записують запитання членів ЕК і присутніх на захисті, зауваження членів ДЕК, оцінюють відповідність змісту дипломної роботи набутому освітньо-кваліфікаційному рівню, а також відомості про державний документ про освіту, що видається випускникові університету. Протокол підписують голова і члени ЕК, що брали участь у засіданні.

Екзаменаційна комісія за результатами роботи складає звіт, в якому відображає основні кількісні показники щодо рівня та якості успішності за проведеними захистами, характеристику виконаних дипломних робіт за тематикою та об'єктами дослідження, щодо впровадження конкретних пропозицій, застосування сучасних інноваційних технологій в аналітичних дослідженнях та розробках тощо. Звіт ЕК обговорюють та затверджують на засіданні Вченої ради факультету МЕВ.

Після завершення роботи ЕК захищені дипломні роботи кафедра туризму подає в архів університету.

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша дипломної роботи

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ТУРИЗМУ**

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступінь)

на тему: " Обґрунтування перспектив розвитку зеленого та сільського туризму в Україні "

Виконав: студент 2 року навчання,

групи _____,

спеціальності 242 "Туризм"

П.І.Б. студента

Керівник: посада та П.І.Б. викладача

Рецензент: посада та П.І.Б.

Харків – 2019 рік

Зразок оформлення завдання до дипломної роботи

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Факультет Міжнародних економічних відносин
Кафедра Туризму
Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 242 "Туризм"

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туризму

_____ проф. Сущенко О.А.

"__" _____ 201__ р.

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

П.І.Б. студента повністю

1. Тема роботи: "Розвиток та організація ділового туризму в Україні"

Керівник роботи: П.І.Б. викладача, науковий ступінь, посада

затверджені наказом ректора від "__" _____ 201__ р. № _____

2. Строк подання студентом роботи: __ січня 201__ р.

3. Вихідні дані до роботи: науково-методичні розробки вітчизняних та зарубіжних авторів, нормативно-правові документи, офіційні звіти та публікації міжнародних організацій, органів державної влади, статистичних бюро, державні та галузеві стандарти, статистична звітність підприємства (установи, організації).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1: Проблеми визначення категоріального апарату у галузі ділового туризму.

Розділ 2: Аналіз стану та перспектив розвитку ділового туризму в Україні.

Розділ 3: Перспективи та напрями розвитку ділового туризму в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу

Плакат 1: Структурно-логічна схема дипломної роботи

Плакат 2: Сучасні підходи до визначення ділового туризму і MICE-індустрії

Плакат 3: Класифікація видів ділового туризму

Плакат 4: Цілі дослідження ділового середовища у галузі туризму

Плакат 5: Аналіз показників витрат на міжнародний діловий туризм

Плакат 6: Світові лідери за обсягами витрат на діловий туризм та відповідності бізнесу сучасним вимогам

Плакат 7: Характеристика діяльності Асоціації ділового туризму України

Плакат 8: Аналіз підприємств, що здійснюють туроператорську діяльність з надання послуг з організації ділового туризму

Плакат 9: Проект програми «Форуму для представників ювелірної галузі України»

Плакат 10: Витрати при проведенні «Форуму для представників ювелірної галузі України»

6. Дата видачі завдання: ___ вересня 201__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Розробка плану дипломної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою	03.09.2019- 08.09.2019	
2	Написання теоретичної частини дипломної роботи	10.09.2019- 06.10.2019	
3	Написання аналітичної частини дипломної роботи	08.10.2019- 27.10.2019	
4	Написання проектної частини дипломної роботи	28.10.2019- 10.11.2019	
5	Перевірка чернетки дипломної роботи та внесення змін до неї керівником	12.11.2019- 17.11.2019	
6	Перевірка якості дипломної роботи у системі "Антиплагіат"	19.11.2019- 22.11.2019	
7	Оформлення дипломної роботи	23.11.2019- 27.11.2019	
8	Подання Голові екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи	28.11.2019- 01.12.2019	

Студент _____ П.І.Б. студента
Керівник роботи _____ П.І.Б. викладача

Зразок оформлення подання до дипломної роботи

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ПОДАННЯ ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Направляється студент [ПІБ студента у називному відмінку] до захисту дипломної роботи за спеціальністю 242 "Туризм" на тему: "Розвиток та організація ділового туризму в Україні".

Дипломна робота і рецензія додаються.

Декан факультету _____ Т. В. Шталь
(підпис)

Довідка про успішність

[ПІБ студента у називному відмінку] за період навчання на факультеті міжнародних економічних відносин з 2018 до 2019 року повністю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно _____%, добре _____%, задовільно _____%;
шкалою ECTS: A _____%; B _____%; C _____%; D _____%; E _____%.

Секретар факультету _____ Н. Г. Аванесян
(підпис)

Висновок керівника дипломної роботи

Студент [ПІБ студента у називному відмінку] виконав дипломну роботу у повному обсязі відповідно до виданого завдання та у задані строки згідно з календарним планом. У процесі написання роботи студент показав достатню професійну підготовку, виявив здібності до самостійного опрацювання теоретичного та практичного матеріалу. При написанні роботи було використано спеціалізоване програмне забезпечення. Одержані результати мають практичну спрямованість, яка полягає у можливості підвищення ефективності і наукового обґрунтування управлінських рішень на державному, регіональних та місцевих рівнях і покращення якості стратегічного планування розвитку туристичної галузі. Магістерська дипломна робота виконана на достатньому методичному та професійному рівні, є закінченим самостійним дослідженням, яке має наукову та практичну цінність, і може бути рекомендована до захисту у екзаменаційній комісії.

Керівник роботи _____ ПІБ керівника
«_____» _____ 2019 р.

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота розглянута. Студент [ПІБ студента у називному відмінку] допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри туризму, професор _____ О. А. Сущенко
(підпис)
«_____» _____ 2019 р.

Зразок оформлення змісту дипломної роботи**ЗМІСТ**

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТУРИСТИЧНОГО НАПРЯМУ	6
1.1. Визначення поняття історико-культурного потенціалу та основні підходи до класифікації його об'єктів	6
1.2. Історико-культурний туризм як механізм збереження та відновлення національної спадщини України	18
1.3. Охорона історико-культурної спадщини в Україні	25
1.4. Міжнародний досвід охорони історико-культурної спадщини	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ С. УРИЧ)	50
2.1. Управління заходами зі збереження культурної спадщини в Україні	50
2.2. Загальна характеристика державного історико-культурного заповідника "Тустань"	58
2.3. Аналіз туристичних потоків у державному історико-культурному заповіднику "Тустань"	67
2.4. Оцінка фінансового стану державного історико-культурного заповідника "Тустань"	73
РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТ ПРОСУВАННЯ ЕКСКУРСІЙНОГО МАРШРУТУ	87
3.1. Характеристика екскурсійних об'єктів, що знаходяться на балансі державного історико-культурного заповідника "Тустань"	87
3.2. Розрахунок ефективності експлуатації екскурсійного маршруту	98
ВИСНОВКИ	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	114
ДОДАТКИ	120

РЕФЕРАТ

на дипломну роботу [П.І.Б. студента у родовому відмінку]
"Регіональні програми як один із засобів підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій"

У дипломній роботі розглянуто питання необхідності збалансованого розвитку регіонів та значущість розробки та впровадження стратегій розвитку туризму на рівні регіону. Актуальність дослідження обґрунтовується тим, що у зв'язку з вимогою належного координування і гармонізації усіх трьох основоположних частин розвитку регіонів (населення, секторів розвитку та простору), стратегія регіонального розвитку стає частиною ширших політичних ініціатив з метою скорочення рівня бідності, відновлення економічного зростання, забезпечення соціальної згуртованості та підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій. Рівень конкурентоспроможності території залежить від чинників соціального, економічного та екологічного розвитку, проте існуючі на сьогодні підходи до управління туристичною галуззю не враховують комплекс названих показників.

Об'єкт дослідження – регіональне регулювання розвитку рекреаційних територій.

Предмет дослідження – регіональні програми як один із засобів підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій.

Мета дипломної роботи – розробка заходів із удосконалення політики регіонального розвитку та оцінка її впливу на рівень конкурентоспроможності рекреаційних територій.

Для досягнення мети було вирішено такі завдання:

проаналізовано досвід управління регіональним розвитком в Європейському Союзі;

розглянуто моделі регіонального розвитку країн ЄС;

визначено проблемні аспекти сучасної державної регіональної політики;

здійснено оцінку ІТ-ринку України;

проведено аналіз діяльності ТОВ "Оверія";

проведено групування областей України за рівнем туристичного потенціалу за допомогою методу кластерного аналізу з метою оцінки конкурентоспроможності окремих регіонів та розроблення альтернативних стратегій розвитку.

У процесі написання дипломної роботи використовувалися такі методи дослідження: аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, аналогія, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, метод мережевого планування, метод Дюпона, кластерний аналіз.

У першому розділі на основі аналізу та узагальнення нормативно-правових актів та літературних джерел розкрито особливості політики регіонального розвитку в Україні, наведено приклади моделей управління регіональним розвитком в Європейському Союзі. Також надано аналіз проблемних аспектів сучасної державної регіональної політики. На основі проведеного дослідження здійснено порівняльну характеристику моделей регіонального розвитку країн ЄС та визначено основні групи проблем правового регулювання питань регіонального розвитку.

У другому розділі проведено аналіз середовища діяльності ТОВ "Оверія" та аналіз ІТ-ринку в Україні. Зазначено, що ІТ-галузь – одна з найперспективніших в Україні, про що говорить велика кількість ІТ компаній у країні та темпи зростання штату цих компаній, наявність практично у всіх регіонах великих ІТ компаній, обсяги та темпи зростання яких з кожним роком збільшуються; компанія "Оверія" є національним лідером у розробці спеціалізованого програмного забезпечення, призначеного для автоматизації завершеного процесу діяльності в туристичному

Продовження додатка Д

бізнесі; підприємство має абсолютний тип фінансової стійкості, що свідчить про стабільну роботу та високий рівень ефективності підприємства.

У третьому розділі проаналізовано державне фінансування регіонів та на основі результатів кластерного аналізу розподілено регіони України за групами, що мають спільні проблеми; в межах означених груп запропоновано стратегії розвитку туризму, що можуть бути використані державними органами влади та органами місцевого самоврядування як орієнтовні заходи із підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій та розвитку туризму у регіонах; запропоновано Державну програму розвитку інформаційного простору Харківської області на 2014 – 2018 рр.

Головними науковими і практичними результатами дипломної роботи є: теоретичне обґрунтування відмінності політики регіонального розвитку в Україні та у країнах ЄС; узагальнення визначення проблемних аспектів сучасної державної регіональної політики та виявлення основних груп проблем нормативно-правового поля регіонального розвитку; рекомендації проектного розділу, а саме стратегії розвитку туризму, які можуть бути використані державними органами влади та органами місцевого самоврядування як орієнтовний план дій підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій та розвитку туризму у регіонах; запропонована автором Державна програма розвитку інформаційного простору Харківської області, яка може бути використана державними органами влади та органами місцевого самоврядування для підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій області; розширення та удосконалення міжнародного співробітництва у сфері інформаційних технологій.

Структура й обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 95 найменувань і додатків. Робота містить 27 таблиць, 16 рисунків, 5 додатків. Обсяг основного тексту становить 129 сторінок. Додатки містять 2 таблиці, 6 рисунків.

ABSTRACT OF THE DIPLOMA

"Regional programmes as the way of improving the recreational areas competitiveness"

by (first name, patronymic, surname of a student)

The thesis considers the need for balanced regional development and the importance of elaboration and implementation of tourism development strategies at a regional level. Relevance of the research is based on the fact that due to the requirement of proper coordination and harmonization of all three fundamental parts of regions (population, sectors of development and space), regional development strategy is a part of the wider political initiatives in order to reduce poverty, restore economic growth, ensure social cohesion and increase competitiveness of recreational areas. The level of competitiveness of the territory depends on factors of social, economic and environmental development, but approaches to tourism industry management existing today do not consider the complex of these indicators.

The object of the research is regional regulation of recreational areas.

The subject of the research is regional programmes as the way of improving the competitiveness of recreational areas.

The aim of the research is working out of the measures aimed at improvement of the state of regional development and assessment of its impact on the competitiveness of recreational areas.

To achieve the aim, the following tasks were solved:

the experience of regional development management in the European Union was observed;

the models of regional development of the EU were analysed;
the problematic aspects of the current state of regional policy were defined;
the IT-market of Ukraine was assessed;
the activity of "Overia" Ltd was estimated;

grouping of regions of Ukraine was performed in terms of tourism potential by the method of cluster analysis in order to evaluate the competitiveness of separate regions and develop the alternative strategies.

The following research methods were used in the work: analysis, synthesis, deduction, induction, comparison, analogy, abstraction, generalisation, specification, classification, method of network planning, Du Pont method, cluster analysis.

The first chapter describes the peculiarities of regional development policy in Ukraine, based on the analysis and synthesis of legislation and scientific works, represents the examples of regional management models in the European Union. Also, the analysis of the problematic aspects of modern state regional policy is given. The comparative analysis of regional development patterns in the EU is conducted on the basis of the research and the main groups of problems in the sphere of legal regulation of regional development are set.

The second chapter analyses the business environment of "Overia" Ltd and estimates the IT-market in Ukraine. It is noted that the IT industry is one of the most promising in Ukraine due to a large number of IT companies in the country and the growth of these companies, the presence of major IT companies in almost all regions, the annual increase of their volumes and growth rates; the "Overia" company is a national leader in the development of specialized software designed to automate the complete process of operational activities in tourism business; the company has absolute type of financial stability, indicating the stable performance and high efficiency of the enterprise.

The third chapter analyses regional and state funding based on the results of cluster analysis dividing the regions of Ukraine into groups with common problems; tourism development strategies that can be used by state and local authorities as indicative measures to improve competitiveness of recreational areas and encourage tourism development in the region are suggested within the mentioned groups; the State programme of informational sphere development in Kharkiv region for 2014 – 2018 is presented.

The main scientific and practical results of the diploma are: theoretical substantiation of differences between regional development in Ukraine and in the EU; generalisation of definition of the problematic aspects of the modern state regional policy and identification of the main groups of problems of regional development legal framework; development of recommendations of the project section, namely the tourism development strategies which can be used by state and local authorities as a tentative plan for increasing the recreational areas competitiveness and tourism development in the region, the State programme of informational sphere development in Kharkiv region suggested by the author which can be used by public authorities and local governments to improve the state of recreational areas competitiveness in the region, expanding and reinforcing the international cooperation in the field of information technology.

The structure and volume of the work. The diploma consists of introduction, three chapters, summary, 95 references and appendices. The work contains 27 tables, 16 figures, 5 appendices. Main text volume makes 129 pages. Appendices contain 2 tables, 6 figures.

Текст додатка А дипломної роботи друкується шрифтом основного тексту роботи, переклад наукового реферату починається з наступної чистої сторінки.

АНОТАЦІЯ

П.І.Б. студента (прізвище, повне ім'я та по батькові)

Регіональні програми як один із засобів підвищення конкурентоспроможності рекреаційних територій

У роботі розглянуто теоретичні аспекти регіонального розвитку, практичний досвід управління регіональним розвитком у Європейському Союзі, основи регіональної політики в Україні, а також проблемні положення державного регулювання туристичної галузі на рівні регіонів; проведено аналіз ринку інформаційних технологій в Україні, обґрунтовані перспективи подальшого їх впровадження підприємствами сфери туризму (на прикладі діяльності ТОВ "Оверія"); запропоновано альтернативні стратегії розвитку туризму в Україні на основі кластерного аналізу за регіонами; розроблена державна програма розвитку інформаційного простору Харківської області.

Ключові слова: регіональний розвиток, регіональні програми, стратегії розвитку туризму, кластерний аналіз, депресивні території, інформаційні технології в туризмі, конкурентоспроможність регіонів.

АННОТАЦИЯ

Ф.И.О. студента (фамилия, полное имя и отчество)

Региональные программы как один из способов повышения конкурентоспособности рекреационных территорий

В работе рассмотрены теоретические аспекты регионального развития, практический опыт управления региональным развитием в Европейском Союзе, основы региональной политики в Украине, а также проблемные положения государственного регулирования туристической отрасли на уровне регионов; проведен анализ рынка информационных технологий в Украине, обоснованы перспективы дальнейшего их внедрения предприятиями сферы туризма (на примере деятельности ООО "Оверия"); предложены альтернативные стратегии развития туризма в Украине на основе кластерного анализа по регионам; разработана государственная программа развития информационного пространства Харьковской области.

Ключевые слова: региональное развитие, региональные программы, стратегии развития туризма, кластерный анализ, депрессивные территории, информационные технологии в туризме, конкурентоспособность регионов.

SUMMARY

First name, patronymic, surname of a student

Regional programmes as the way of improving the recreational areas competitiveness

The research discusses the theoretical aspects of regional development, the practical experience of regional development management in the European Union, the basis of regional policy in Ukraine and the problem aspects of state tourism industry regulation at the regional level, carries out an analysis of the IT market in Ukraine, grounds the prospects of their further implementation by companies in the tourism sector (by the example of the "Overia Ltd" activities), offers the alternative strategies for tourism development in Ukraine on the basis of the cluster analysis by regions; the State programme of informatisation in Kharkiv region is developed.

Keywords: regional development, regional programmes, tourism development strategies, cluster analysis, depressed areas, information technologies in tourism, regional competitiveness.

ВІДГУК**наукового керівника**

на дипломну роботу студента

Харківського національного економічного університету

П.І.Б. студента у родовому відмінку

__ курсу __ групи [вказується спеціальність або напрям підготовки]

на тему: "Відродження історико-культурного потенціалу регіону
як один із напрямів політики у галузі туризму"

Розвиткові внутрішнього туризму не у всіх країнах приділяється достатня увага, зокрема, і в Україні, проте щороку його економічне значення зростає. Хоча внутрішній туризм і не забезпечує притоку іноземної валюти, але він пожвавлює економічну кон'юнктуру, сприяючи розвитку туристського господарства. Саме тому обрана тема є достатньо актуальною, оскільки організація діяльності підприємств туристичної галузі в Україні є одним з головних важелів розвитку внутрішнього туризму держави.

У дипломній роботі запропонований комплекс заходів із впровадження нових інструментів організації діяльності учасників туристичного ринку та обґрунтована необхідність інтеграції різнофункціональних електронних систем, що є одним із елементів наукової новизни, що можна віднести до безумовних переваг дослідження. До інших позитивних сторін слід додати чітку структурованість викладеного матеріалу, орієнтацію роботи на розв'язання практичних завдань діяльності підприємства – бази практики, наявність посилань на нормативно-правові джерела, що регламентують діяльність туристичної галузі в Україні та країнах-партнерах.

Недоліком роботи є те, що автор не навів розрахунків ефективності впровадження пропонованих онлайн-систем, проте з огляду на задачі дослідження (оцінка загальнодержавного стану розвитку галузі) це не можна вважати критичним.

У процесі написання роботи студент показав достатню професійну підготовку, виявив здібності до самостійного опрацювання теоретичного та практичного матеріалу. Дипломна робота виконана на достатньому методичному та професійному рівні і може бути рекомендована до захисту.

к.е.н., доцент

_____ П.І.Б. викладача

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну роботу

П.І.Б. студента у родовому відмінку

"Безпека туристичних подорожей: забезпечення на внутрішньому ринку та досвід міжнародного співробітництва"

Питання безпеки є одним із найголовніших серед усіх складових організації туристичних подорожей. Тривалий час функціонування досліджуваного підприємства на туристичному ринку України дозволив виробити певну схему відносин між основними контрагентами та учасниками схеми створення та реалізації туристичного продукту, проте, як справедливо зауважує автор дипломної роботи, дотепер не існує цілісного уявлення про організацію системи міжнародної безпеки на державному рівні. Тому тема роботи є актуальною. Наприклад, підхід автора до аналізу міжнародної нормативно-правової бази, до складу якої входять договори України із країнами-партнерами в галузі туризму, наочно показав, що питання безпеки в них майже не прописується. Регулювання надзвичайних ситуацій, які так чи інакше виникають в разі подорожей громадян України за кордон, вирішуються у поточному режимі, за ступенем виникнення. Традиційно така робота покладається на офіційні представництва – посольства і консульства, проте часто їх повноваження саме у сфері безпеки туристів чітко не визначені, немає і єдиного плану дій, розробленого для тієї чи іншої ситуації. Також, на жаль, не приділяється достатньої уваги попередній підготовці менеджерів туристичних напрямків саме з боку обізнаності щодо загального стану справ в країні, куди прямують туристи. Відповідні пропозиції автора, викладені у третьому розділі дипломної роботи, мають практичну значущість з огляду на все зазначене.

Також слід особливо відмітити високий рівень написання другого розділу дипломної роботи. Комплексний аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ "7 морів" дозволяє простежити основні тенденції функціонування підприємства упродовж ряду років; висновки і пропозиції автора дипломної роботи є достатньо обґрунтованими.

У цілому робота виконана на достатньо високому методичному рівні, запропоновані рекомендації можуть мати практичну значущість, тому рецензія є позитивною.

Заступник директора ТОВ "7 морів" _____ П.І.Б. посадової особи

ДОВІДКА

Видана П.І.Б. студента у давальному відмінку для подання екзаменаційній комісії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Наступним свідчимо, що інформація, надана ТОВ "7 морів", є достовірною.

Заступник директора _____ (прізвище, ініціали)
посада *підпис*

20 листопада 2019 р.

ДОВІДКА

про використання результатів, окремих пропозицій та рекомендацій, отриманих в ході досліджень за темою "Державне регулювання туристичної галузі України"

Довідкою підтверджується, що наукові результати досліджень П.І.Б. студента у родовому відмінку щодо визначення головних тенденцій формування світового ринку туристичних послуг, концептуального підходу до впровадження комплексних стратегій регіонального розвитку в Україні були використані у процесі роботи над поточними проектами назва відділу, організації або підприємства.

Довідка видана без фінансових зобов'язань перед автором.

Директор _____ (прізвище, ініціали)
посада *підпис*

" " _____ 20__ р.

Структурно-логічна схема дипломної роботи

Тема дипломної роботи
«ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ»

Мета роботи: довести значущість історико-культурного туризму у відродженні, популяризації та збереженні культурної спадщини України

Об'єкт дослідження: історико-культурний туризм як ресурс регіонального розвитку

Предмет дослідження: діяльність історико-культурних заповідників як інструменту туристичної інфраструктури регіону

Рис. 3.1. Структурно-логічна схема досліджень

Зразок заяви на вибір теми дипломної роботи

Зав. кафедри туризму
д.е.н., проф. Сущенко О. А.
студента 2 курсу групи _____
спеціальності 242 "Туризм"
П.І.Б. студента у родовому відмінку

ЗАЯВА

Прошу затвердити тему дипломної роботи: "Державне регулювання туристичної галузі України".

Науковим керівником прошу призначити к.е.н., доц. _____.

Дата

Підпис студента

Підпис наукового керівника

Заява подається на підпис завідувачому кафедрі у рукописному вигляді.

Зміст

Вступ	3
1. Мета та завдання дипломної роботи	4
2. Організація виконання дипломних робіт	5
3. Вимоги до структури і змісту дипломної роботи	6
4. Вимоги до змісту розділів дипломної роботи	11
5. Вимоги до оформлення дипломних робіт	22
5.1. Загальні вимоги	22
5.2. Оформлення змісту	23
5.3. Нумерація	24
5.4. Ілюстрації	24
5.5. Таблиці	25
5.6. Перерахування	27
5.7. Примітки	27
5.8. Формули і рівняння	28
5.9. Посилання	29
5.10. Оформлення списку використаної літератури	30
6. Рекомендований перелік тем дипломних робіт	35
7. Рекомендації щодо змісту дипломних робіт	41
8. Рецензування і захист дипломної роботи	43
Додатки	47

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання дипломних робіт
для студентів спеціальності
242 "Туризм"
освітньої програми "Туризм"
денної форми навчання**

Укладачі: **Сущенко** Олена Анатоліївна
Єрмаченко Володимир Єгорович
Зима Олександр Григорович
Дехтяр Надія Анатоліївна

Відповідальний за випуск **Сущенко О.А.**

Редактор

Коректор

План 2019 р. Поз. № _____.

Підп. до друку _____ Формат 60 x 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. _____. Обл.-вид. арк. _____. Тираж _____ прим. Зам. № _____

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Науки, 9а
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

**Методичні рекомендації
до виконання дипломних робіт
для студентів спеціальності
242 "Туризм"
освітньої програми "Туризм"
денної форми навчання**